

Zmierzch rosyjsko-indyjskiego partnerstwa strategicznego

Witold Rodkiewicz

Jeszcze niecałe dziesięć lat temu relacje na linii Moskwa–Nowe Delhi mogły być opisywane przez tak rosyjskich, jak i indyjskich analityków jako politycznie bezproblemowe. Żadne inne mocarstwo nie było dla Rosji równie komfortowym partnerem jak Indie. Pierwsze rysy na stosunkach pomiędzy oboma państwami zaczęły pojawiać się w połowie drugiej dekady XXI wieku, co wynikało z rosnącej potęgi Chin (z którymi Indie są skonfliktowane), narastającej asertywności polityki zagranicznej Pekinu, a także zacieśniania więzi rosyjsko-chińskich i postępującego zbliżenia między Indiami a Stanami Zjednoczonymi.

Na pierwszy rzut oka może się wydawać, że pełnowymiarowa wojna, jaką rozpoczęła FR przeciwko Ukrainie, przyczyniła się do dalszego wzmocnienia relacji na linii Moskwa–Nowe Delhi. Jednakże, wbrew oficjalnej retoryce, podstawy rosyjsko-indyjskiego „szczególnie uprzywilejowanego partnerstwa strategicznego” koroduje kilka czynników i jego erozja będzie postępować.

Stosunki Moskwa–Nowe Delhi 2000–2013: (niemal) bezproblemowe partnerstwo

Kultywowanie bliskich powiązań z Indiami należało do głównych celów azjatyckiej polityki Władimira Putina. Podczas pierwszej oficjalnej wizyty w tym kraju, jesienią 2000 r. – niecałe pół roku po objęciu urzędu prezydenta – podpisał on z tamtejszym premierem deklarację o strategicznym partnerstwie. Najważniejszym jego elementem miały być coroczne spotkania na szczycie, odbywające się na przemian w obu państwach. Coroczny rytm tych wizyt udało się utrzymać do 2021 r. włącznie¹. W 2010 r. – w ramach ogłoszonego wówczas przez Moskwę „zwrotu na Wschód”² – relacje z Nowym Delhi podniesiono oficjalnie do rangi „szczególnie uprzywilejowanego partnerstwa strategicznego”.

Z perspektywy Kremla rozwijanie owego „strategicznego partnerstwa” z Indiami było częścią podważania pozycji Stanów Zjednoczonych, które rosyjskie elity postrzegały jako aktora nie tylko nadmiernie silnego, lecz także próbującego wykorzystać swoją przewagę do wpływania na procesy polityczne w samej Rosji. Politykę tę Moskwa realizowała pod szyldem wspierania rzekomo „naturalnej” i „obiektywnej” ewolucji systemu międzynarodowego ku tzw. ładu wielobiegunowemu. Kreml szukał partnerów, którym również nie podobała się dominująca rola USA w pozimnowojennym systemie

¹ Szczyt nie odbył się tylko w 2020 r. ze względu na pandemię COVID-19.

² W. Rodkiewicz, *Zwrot na Wschód. Ułomna dywersyfikacja rosyjskiej polityki zagranicznej*, OSW, Warszawa 2014, osw.waw.pl.

międzynarodowym i którzy gotowi byli wspierać się wzajemnie w kontestowaniu amerykańskiej potęgi. W wyobrażeniach rosyjskich elit relacje z Indiami miały też służyć równoważeniu pozycji Chin, których wzrost dostrzeżono i doceniono w Moskwie już w połowie lat dziewięćdziesiątych. Putin kontynuował kurs oparty na tych założeniach, choć ograniczył „wielobiegunowościową” retorykę i – przynajmniej do 2007 r. – odżegnywał się od intencji rewizjonistycznych.

W Indiach rosyjska oferta tak rozumianego partnerstwa strategicznego znalazła podatny grunt. Silna bowiem była tam pamięć o poparciu, jakiego ZSRR udzielał temu państwu w obliczu zachodniej, a zwłaszcza amerykańskiej presji.

Indie miały swoje spory ze Stanami Zjednoczonymi oraz ambicje mocarstwowe – w wymiarze tak regionalnym, jak i globalnym. Podstawę strategicznego partnerstwa Moskwy i Nowego Delhi stanowiły więc wspólna niechęć do zbyt silnej pozycji Waszyngtonu, dążenie do posiadania jak największej swobody w odniesieniu do mniejszych sąsiadów i w polityce wewnętrznej oraz antyzachodnie resentymenty. Dlatego też koncepcja wielobiegunowego ładu była atrakcyjna dla Indii. Ponadto dla obu stron ich wzajemne stosunki miały także służyć jako przeciwwaga dla rosnącej potęgi Chin. W Moskwie panowało w związku z tym przekonanie o pełnej zbieżności międzynarodowych interesów jej i Nowego Delhi³.

Słabym punktem tego partnerstwa strategicznego była niewielka współpraca gospodarcza. Choć obroty handlowe w okresie 2009–2012 wzrosły z 7,5 do 11 mld dolarów, to w latach 2013 i 2014 spadły do odpowiednio 10,1 i 9,5 mld dolarów. Stanowiło to zaledwie 1,2% handlu zagranicznego Rosji i nie sięgało nawet 1% indyjskiego⁴. Równie niski był poziom wzajemnych inwestycji: w latach 2000–2015 indyjskie inwestycje w Rosji wyniosły 8 mld dolarów, a rosyjskie w Indiach – 4 mld dolarów. Gros indyjskich przypadła na sektor energetyczny (4,5 mld dolarów)⁵. Największe poczynił państwowy koncern paliwowy OVL: w 2001 r. zakupił 20% udziałów w projekcie Sachalin-1, a w 2008 r. nabył za 2,6 mld dolarów spółkę Imperial Energy eksploatującą złoża w zachodniej Syberii⁶. Głównym filarem rosyjsko-indyjskiego partnerstwa była i jest kooperacja wojskowo-techniczna.

Pierwsze rysy i próby resetu partnerstwa strategicznego

Do fundamentów rosyjsko-indyjskiego partnerstwa strategicznego należała – oprócz pozytywnej tradycji relacji sowiecko-indyjskich – zbieżność celów międzynarodowych. Z czasem pamięć o tych pierwszych powoli się jednak zacierała, a ewolucja sytuacji międzynarodowej popychała elity obu państw w odmiennych kierunkach. Zmiany, zwłaszcza te zachodzące po kryzysie gospodarczym 2008–2009, zaczęły wpływać na zachowanie i pozycję ważnych aktorów międzynarodowych oraz kontekst relacji rosyjsko-indyjskich. Za najistotniejszą należy uznać wzrost potęgi i asertywności Chin przy względnym osłabieniu Stanów Zjednoczonych. Zbiegło się to z rosnącymi napięciami pomiędzy Rosją i Zachodem, którym towarzyszyło dalsze zacieśnianie więzi między Pekinem i Moskwą.

³ W 2013 r. analiza powiązanego z rosyjskim MSZ think tanku konstatawała: „Strategiczne partnerstwo Rosji i Indii jest czymś naturalnym i obiektywnym,” a „narodowe interesy obydwu państw są zbieżne albo przynajmniej nie są sprzeczne”. I.C. Иванов (red.), *Тезисы о российско-индийских отношениях*, НП РСМД, 2013, russiancouncil.ru, s. 4.

⁴ *Обзор торгово-экономических отношений Индии и России за 2014 год*, ved.gov.ru, s. 1.

⁵ I.C. Иванов (red.), *70-летие дипломатических отношений России и Индии: новые горизонты привилегированного партнерства*, nr 34/2017, НП РСМД, russiancouncil.ru, s. 21, 24–25.

⁶ *Торгово-экономическое сотрудничество между Российской Федерацией и Республикой Индией*, Министерство Развития Государственного Федерации Росийской, ved.gov.ru, s. 4–5.

Ich „strategiczne partnerstwo” zaczęło przekształcać się w antyamerykański quasi-sojusz, w którym Rosja powoli stawała się „młodszym” partnerem ChRL⁷.

Nowe Delhi zareagowało na wzrost siły i agresywności Chin odwrotnie niż Moskwa – zamiast strategii „przyłączania się do silniejszego” (*bandwagoning*) wybrało politykę balansowania, nawiązując strategiczną (w tym wojskową) współpracę z USA i ich azjatyckimi sojusznikami. Zinstytucjonalizowała się ona w 2017 r. pod postacią Czterostronnego Dialogu Bezpieczeństwa (tzw. Quad).

Wprowadzona przez Indie dywersyfikacja importu broni silnie uderzyła w rosyjskie interesy. Konsekwencją był powolny, ale stały spadek udziału FR w dostawach uzbrojenia nad Ganges. W latach 2012–2016 wynosił on 68%, a w roku 2022 obniżył się do 59%⁸.

Ze strony indyjskiej pojawiły się pretensje dotyczące jakości dostarczanej przez Rosję produkcji przemysłu obronnego, serwisowania dostarczonego sprzętu oraz opóźnień w dostawach części zapasowych⁹. Ponadto Indie zaczęły wysuwać postulat fundamentalnej zmiany charakteru współpracy wojskowo-technicznej – przejścia do wspólnego projektowania i koprodukcji połączonej z transferem wysokich technologii.

Na skutek przesunięć w relacjach i układzie sił w czworoboku Chiny–Stany Zjednoczone–Rosja–Indie między Moskwą i Nowym Delhi po raz pierwszy pojawiły się istotne

» Na skutek przesunięć w relacjach i układzie sił w czworoboku Chiny–Stany Zjednoczone–Rosja–Indie między Moskwą i Nowym Delhi po raz pierwszy pojawiły się istotne rozbieżności.

rozbieżności. Ta pierwsza postrzegana zacieśniającą się współpracę Indii i USA jako sprzeczną z jej interesami, tym bardziej że towarzyszyło temu opisanie wyżej osłabienie rosyjskiej pozycji na indyjskim rynku broni. Kremłowska dyplomacja, ostro atakując amerykańskie inicjatywy w regionach Azji i Pacyfiku, przedstawiała zbliżenie na linii Nowe Delhi–Waszyngton w kategoriach „wciągania” Indii przez Amerykanów do antychińskiej koalicji, a tym samym traktowała je jak bierny obiekt amerykańskiej polityki. Szczególnie toksycznie na wzajemne stosunki oddziałuje odrzucenie przez Moskwę koncepcji Indo-Pacyfiku (rozwijania współpracy pomiędzy Indiami, Stanami Zjednoczonymi, Japonią i Australią), która „dla indyjskich elit politycznych jest jednym z filarów polityki zagranicznej i przedmiotem uzasadnionej dumy”¹⁰. Z kolei Nowe Delhi negatywnie odnosiło się do chińskiego projektu Pasa i Szlaku (One Belt, One Road, OBOR) oraz do zgody Rosji na jego „sprzężenie” z Euroazjatycką Unią Gospodarczą (EUG). Indie widziały w OBOR zawołowany neoimperialny projekt Pekinu służący budowaniu przezeń hegemonii na kontynencie eurazjatyckim i obawiały się, że „sprzężenie” OBOR z EUG będzie prowadziło do coraz wyraźniejszego dominowania Rosji przez ChRL¹¹.

Kolejną kwestią zakłócającą relacje indyjsko-rosyjskie stało się zainicjowane przez Moskwę „odmrożenie”, a następnie rozbudowa jej relacji z Pakistanem, uważanym przez Nowe Delhi za egzystencjalne zagrożenie¹². Co więcej, Islamabad to klient Pekinu, więc wspomaganie go przez Rosję wygląda z perspektywy Indii na wspieranie nie tyle Pakistanu, co Chin przeciwko Nowemu Delhi. W jego ocenie

⁷ Zob. M. Bogusz, J. Jakóbcowski, W. Rodkiewicz, *Oś Pekin–Moskwa. Fundamenty asymetrycznego sojuszu*, OSW, Warszawa 2021, osw.waw.pl.

⁸ П. Ананд, *Россия и Индия: определяющие отношения в эпоху неопределённости*, Международный дискуссионный клуб «Валдай», 30.05.2023, ru.valdaiclub.com.

⁹ 70-летие дипломатических отношений России и Индии..., *op. cit.*, s. 30–32.

¹⁰ А.В. Куприянов, *Россия и Индия: проблемы и перспективы сотрудничества*, „Полис”, nr 4/2022, s. 71.

¹¹ 70-летие дипломатических отношений России и Индии..., *op. cit.*, s. 11, 17.

¹² W 2014 r. Rosja zniósła embargo na dostawy broni dla Pakistanu i podpisała porozumienie o współpracy wojskowej, a w 2016 r. – porozumienie o kooperacji marynarek wojennych. W 2017 r. dostarczyła mu śmigłowce Mi-17, a od 2016 r. przeprowadza z nim coroczne ćwiczenia wojskowe. V. Kaura, *Russia’s Deadly Embrace of Pakistan*, „BESA Center Perspectives Paper”, nr 936, Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 31.08.2018, besacenter.org.

wszystko to „podcina tradycyjnie głębokie geopolityczne wzajemne zrozumienie [Rosji] z Indiami w regionie”¹³.

Opisane powyżej problemy już w 2017 r. skłaniały analityków z obu krajów do wysunięcia postulatu o konieczności „resetu” stosunków bilateralnych. W raporcie przygotowanym wówczas pod

» Przy powierzchownym spojrzeniu można odnieść wrażenie, że zmasowany atak zbrojny Rosji na Ukrainę potwierdził lub nawet umocnił rosyjsko-indyjskie „szczególnie uprzywilejowane partnerstwo strategiczne”

auspicjami rosyjskiego państwowego think tanku indyjski ekspert wskazywał na potrzebę „zrewidowania relacji indyjsko-rosyjskich na nowej, zorientowanej na perspektywę podstawie”. Rosyjski „kurator” projektu (generał rezerwy Służby Wywiadu Zagranicznego Wiaczesław Trubnikow) stwierdził zaś, że „istniejący model współdziałania w dużym stopniu wyczerpał się”, w związku czym należy go „wyprowadzić na nowy poziom, w pełnej mierze odpowiadający realiom światowej polityki XXI wieku”¹⁴.

Strona indyjska co najmniej dwukrotnie próbowała zintensyfikować relacje gospodarcze z Rosją. W tym celu premier Narendra Modi osobiście wziął udział w dwóch flagowych rosyjskich imprezach ekonomicznych w 2016 i 2019 r. Przyniosło to pewne rezultaty. Firmy z nad Gangesu zwiększyły swój udział w rosyjskim sektorze energetycznym, nabywając udziały w złożach Wankor i Taas-Jurjach, co podniosło wartość własnych inwestycji do 16 mld dolarów¹⁵. Z kolei państwowa spółka Rosneft’ kupiła w 2017 r. za 12,9 mld dolarów 49% udziałów w indyjskiej firmie energetycznej Essar Oil Ltd. i stała się akcjonariuszem drugiej największej rafinerii w tym kraju¹⁶. W konsekwencji suma wzajemnych inwestycji przekroczyła 30 mld dolarów¹⁷.

Wzrosły także obroty handlowe – ponownie osiągnęły one poziom 11,2 mld dolarów w 2019 r. i doszły do 13,6 mld w 2021 r. (1,7% obrotów handlowych FR). Wymiana gospodarcza pozostawała jednak niska, zwłaszcza w porównaniu z rosyjsko-chińską, która w 2021 r. przekroczyła 140 mld dolarów (prawie 17% obrotów FR)¹⁸. Nie uległ też zmianie dotychczasowy model ekonomiczny stosunków indyjsko-rosyjskich, polegający na realizacji przez państwowe koncerny projektów uzgodnionych na szczeblu międzyrządowym. Istotną zmianę w reżimie handlowym zapowiedziało natomiast rozpoczęcie w 2015 r. konsultacji na temat ewentualnego zawarcia porozumienia o wolnym handlu między Indiami a EUG, czego jednak nie udało się dotychczas zrealizować.

Pewne sukcesy odnotowano również w sferze współpracy wojskowej. W 2019 r. uruchomiono w Indiach wspólną produkcję automatów Kałasznikowa, a w 2018 r. zawarto kontrakt na dostawę systemów obrony przeciwlotniczej S-400. Ten ostatni miał także wymowę symboliczną, ponieważ wcześniej Rosja podobne systemy sprzedała Chinom. Ponadto w grudniu 2021 r. podpisano nowy 10-letni program współpracy wojskowo-technicznej na lata 2021–2030 i powołano mechanizm konsultacji polityczno-strategicznych w formie corocznych spotkań ministrów spraw zagranicznych i obrony. Zapowiedziano też porozumienie, które umożliwiałoby wzajemne korzystanie z baz i infrastruktury logistycznej. Wydawać się więc mogło, że wysiłki Nowego Delhi zmierzające do tego, aby poprzez

¹³ K. Sibal (były wiceminister spraw zagranicznych Indii), *Предисловие с индийской стороны [w:] 70-летие дипломатических отношений России и Индии...*, *op. cit.*, s. 10.

¹⁴ *70-летие дипломатических отношений России и Индии...*, *op. cit.*, s. 3, 4, 20.

¹⁵ Л. Кулик, А. Калинин, *Развитие российско-индийских экономических связей в новых условиях*, „Аналитическая записка”, nr 43/2022, НП РСМД, russiancouncil.ru, s. 6.

¹⁶ Firma zmieniła nazwę na Nayara Energy Ltd. *Rosneft Successfully Closes Strategic Deal for the Acquisition of 49% of Essar Oil Limited*, Rosneft’, 21.08.2017, rosneft.com; *Нефтеперерабатывающий завод в Индии*, *idem*.

¹⁷ Informacja na stronie Ambasady Indii w Rosji, grudzień 2022, indianembassy-moscow.gov.in.

¹⁸ *Внешняя торговля Российской Федерации по странам*, Federalna Służba Celna Federacji Rosyjskiej, customs.gov.ru.

rozszerzanie współpracy z Moskwą zahamować jej zbliżenie z Pekinem, przyniosły przynajmniej częściowe efekty.

Wojna rosyjsko-ukraińska i jej konsekwencje

Przy powierzchownym spojrzeniu można odnieść wrażenie, że zmasowany atak zbrojny Rosji na Ukrainę potwierdził lub nawet umocnił rosyjsko-indyjskie „szczególnie uprzywilejowane partnerstwo strategiczne”. Przy bliższej analizie widać jednak, że podlega ono dalszej erozji. Moskwa i Nowe Delhi znajdują się na rozbieżnych trajektoriach w odniesieniu do głównej osi „porządkującej” konfigurację sił na arenie międzynarodowej, jaką jest rywalizacja Pekinu i Waszyngtonu. Wojna Rosji z Ukrainą i jej ostra konfrontacja z Zachodem powodują dalsze zacieśnienie rosyjsko-chińskiego quasi-sojuszu, a zarazem zwiększają jego asymetrię na korzyść ChRL. Indie odwrotnie: intensyfikują relacje z USA, a ich napięcia z Pekinem nie słabną. Sugerowane przez niektórych rosyjskich ekspertów wykorzystanie przez FR stosunków z Indiami do zatrzymywania procesu formowania się bipolarnego – amerykańsko-chińskiego – systemu międzynarodowego i budowania ładu policentrycznego (co pozostaje oficjalnym celem rosyjskiej polityki zagranicznej) nie ma szans na realizację.

Na pierwszy rzut oka po 24 lutego 2022 r. rosyjsko-indyjskie partnerstwo zadziało bez zarzutu. Nowe Delhi nie potępiło i nie krytykuje wprost agresji na Ukrainę, nie przyłączyło się do zachodniej izolacji dyplomatycznej Moskwy, a także sześciokrotnie wstrzymało się od głosu na forum ONZ (Rada Bezpieczeństwa, Zgromadzenie Ogólne), gdy na agendzie stanęły krytyczne wobec Moskwy rezolucje. Co najistotniejsze dla FR, odmówiło też przyłączenia się do zachodnich sankcji ekonomicznych, a nawet podpisało się pod sprzeciwiającymi się im rezolucjami przyjętymi przez BRICS i Szanghajską Organizacją Współpracy. Również w G-20 Indie dążyły do tego, aby sprawa rosyjskiej inwazji została wyłączona z porządku obrad.

Najbardziej spektakularnym skutkiem wojny był ogromny wzrost rosyjsko-indyjskich obrotów handlowych¹⁹. W okresie od kwietnia 2022 r. do kwietnia 2023 r. zwiększyły się one 2,5-krotnie, osiągając wartość prawie 50 mld dolarów²⁰.

Wydawałoby się, że w ten sposób spełniły się postulaty obu stron, aby stworzyć solidne ekonomiczne podstawy wzajemnych relacji. Ten wzrost obrotów był jednak konsekwencją ponad czterokrotnego wzrostu eksportu rosyjskich surowców i półproduktów (przede wszystkim ropy naftowej, oleju napędowego, ale także węgla, nawozów sztucznych i metali) do wartości 46,3 mld dolarów²¹. Udział rosyjskiej ropy w indyjskim imporcie wzrósł z 0,2% przed lutym 2022 r. do 45% w czerwcu 2023 r., osiągając poziom ok. 2,2 mln baryłek na dobę²². Jednocześnie rosyjski import z Indii spadł o 12% i wyniósł niecałe 3 mld dolarów. Nie uległa więc zmianie struktura handlu, a wzrost obrotów był konsekwencją doraźnego wykorzystania przez Nowe Delhi korzystnej koniunktury cenowej, a zwłaszcza tego, że zachodnie restrykcje zmusiły Rosję do sprzedaży ropy ze znacznym upustem.

„ Sugerowane przez niektórych rosyjskich ekspertów wykorzystanie przez FR stosunków z Indiami do zatrzymywania procesu formowania się bipolarnego – amerykańsko-chińskiego – systemu międzynarodowego i budowania ładu policentrycznego nie ma szans na realizację.

¹⁹ Rosja utajniła swoje statystyki handlowe, więc przytaczane dane opierają się na indyjskiej statystyce, która operuje rokiem finansowym zaczynającym się w kwietniu.

²⁰ В. Скосырев, *Моди призвал нарастить торговлю с Россией, но банки не слушаются*, Независимая газета, 23.04.2023, ng.ru; Георгий Бовт – о том, что мешает российско-индийской торговле в рупиях, несмотря на общие намерения уйти от расчетов в долларах, *Российская Газета*, 9.05.2023, rg.ru.

²¹ *Old friends: On Russia-India bilateral ties and the Ukraine issue*, *The Hindu*, 20.04.2023, thehindu.com.

²² S. Sharma, *After hitting fresh high in June, India's Russian oil imports may decline in July*, *The Indian Express*, 4.07.2023, indianexpress.com.

Paradoksalnie znaczący proficyt, który pojawił się w handlu FR z Indiami, stał się poważnym problemem dla obu stron. Chcąc uniknąć amerykańskich sankcji, zgodziły się one na opłacanie indyjskiego importu w niewymienialnych rupiach. W rezultacie rosyjskie firmy zakumulowały na rachunkach bankowych w Indiach rupie stanowiące równowartość ok. 40 mld dolarów i jak dotąd nie udało się uzgodnić mechanizmu ich wymiany na inne waluty. Nowe Delhi chciałoby, aby środki te zostały zainwestowane w kraju, na co z kolei nie godzi się strona rosyjska. Warto też zwrócić uwagę, że zainicjowane jeszcze w 2017 r. rozmowy na temat porozumienia o wolnym handlu w praktyce zawieszono²³. Nawet zwiększony import ropy Indie traktują jako zjawisko przejściowe, o czym świadczy brak inwestycji w rozwijanie możliwości przeróbki rosyjskiego surowca²⁴.

Ten stan rzeczy stoi w rażącym kontraście z rozwojem relacji ekonomicznych Indii ze Stanami Zjednoczonymi, których motorem jest prywatny biznes. Przynoszą one stronie indyjskiej coraz więcej amerykańskich inwestycji i obejmują pogłębioną współpracę w dziedzinie wysokich technologii. Ten przyszłościowy i strategiczny charakter więzi ekonomicznych Nowego Delhi z Waszyngtonem został potwierdzony i wzmocniony podczas ostatniej wizyty premiera Modiego w USA na początku lipca br.

Wojna odbiła się negatywnie na indyjsko-rosyjskiej współpracy wojskowej. Przede wszystkim pojawiły się opóźnienia w dostarczaniu komponentów i części zapasowych z FR²⁵. Najbardziej spektakularnym przejawem trudności spowodowanych konfliktem jest opóźnienie dostawy dwóch ostatnich (z pięciu zakontraktowanych) dywizjonów systemów obrony przeciwlotniczej S-400²⁶. Indie zamroziły także rozmowy o kontrakcie na rosyjskie helikoptery. Co więcej, nie doszło do zapowiedzianego w grudniu 2021 r. zawarcia umowy o współpracy logistycznej. Nie została też notyfikowana sygnowana w tym samym czasie umowa o współpracy wojskowo-technicznej na lata 2021–2031. Odwołane (formalnie „przełożone” na 2023 r.) zostały również coroczne wspólne manewry wojskowe „Indra”, które w 2022 r. miały się odbyć w obwodzie królewieckim.

» Zaostrzenie się strukturalnej rywalizacji amerykańsko-chińskiej prowadzi do trudności w stosunkach rosyjsko-indyjskich.

Mimo że Nowe Delhi nie przyłączyło się do zachodniej polityki izolacji dyplomatycznej Moskwy, to intensywność kontaktów między nimi uległa wyraźnemu zmniejszeniu. Przede wszystkim doszło do bezprecedensowej przerwy w cyklu corocznych wizyt na szczeblu przywódców. W 2022 r. premier Modi bez podania przyczyn nie przyjechał do Rosji i wszystko wskazuje, że nie dojdzie do tego także w tym roku. Nie ma też żadnych oznak, aby prezydent Putin wybierał się osobiście na organizowany przez Indie we wrześniu szczyt G-20. Po 24 lutego 2022 r. obaj politycy spotkali się tylko raz, przy okazji szczytu Szanghajskiej Organizacji Współpracy w Samarkandzie we wrześniu 2022 r., przy czym Modi pośrednio publicznie skrytykował politykę Kremla, oświadczając, że w dzisiejszej erze wojna nie jest właściwym narzędziem polityki²⁷. W 2022 r. nie przeprowadzono również zainicjowanych rok wcześniej konsultacji ministrów obrony i spraw zagranicznych (2+2). Pogłębiła się także atrofia trilogu Rosja–Chiny–Indie, który według opinii indyjskiego eksperta „zwiądł”²⁸. Pojawiły się też poważne różnice pomiędzy Moskwą i Pekinem a Nowym Delhi wewnątrz formatu BRICS: pierwsze dwie stolice dążą do rozszerzenia tego klubu, pragnąc przekształcić go w antyzachodnią platformę, co napotyka opór dyplomacji indyjskiej²⁹.

²³ Посол РФ рассказал о причинах сопротивления Индии западному давлению, *Известия*, 5.06.2023, iz.ru.

²⁴ R. Sharma, A. Longley, *India Is Starting to Reach the Limits of Its Russian Oil Splurge*, Bloomberg, 27.06.2023, bloomberg.com.

²⁵ D. Peri, *After a year of Ukraine war, forces looking to tide over delays in arms supply*, The Hindu, 23.02.2023, thehindu.com.

²⁶ A. Banerjee, *Ukraine war delays S-400 delivery*, The Tribune, 24.03.2023, tribuneindia.com.

²⁷ *U.S. welcomes Modi telling Putin now is 'not an era of war'*, Reuters, 21.09.2022, reuters.com.

²⁸ П. Ананд, *Россия и Индия: определяющие отношения в эпоху неопределённости*, *op. cit.*

²⁹ R. Jain, K. Kaushik, *India's Modi unlikely to travel to South Africa for BRICS summit, sources say*, Reuters, 2.08.2023, reuters.com.

Erozja strategicznego partnerstwa

Wojna Rosji z Ukrainą tylko pogłębiła zarysowujące się już wcześniej problemy w relacjach rosyjsko-indyjskich. Ich fundamentalną przyczyną jest to, że priorytet Nowego Delhi i Moskwy stanowi zacieśnienie więzi odpowiednio z Waszyngtonem i Pekinem. W obu stolicach ten wybór priorytetowego partnera jest postrzegany w kategoriach egzystencjalnych. Zaostrzenie się strukturalnej rywalizacji amerykańsko-chińskiej prowadzi więc do trudności w stosunkach rosyjsko-indyjskich.

Dla Moskwy zachowanie jak najlepszych i najbliższych relacji z Indiami to oczywisty imperatyw w sytuacji jej ostrego konfliktu z Zachodem i pogłębiającego się uzależnienia od chińskiego quasi-sojusznika. Nic jednak nie wskazuje na to, aby Kreml potrafił podjąć jakieś kroki, które powstrzymałyby proces ich powolnej erozji, a agresja na Ukrainę jeszcze ograniczyła jego możliwości i swobodę działania w tym zakresie. Z kolei Nowe Delhi próbuje, co rozumiało, jak najdłużej utrzymać sytuację, w której zacieśniając swoje strategiczne powiązania z Waszyngtonem, będzie mogło osiągać rozmaite profity z neutralności w konflikcie FR ze Stanami Zjednoczonymi. Wydaje się jednak, że narastająca polaryzacja systemu międzynarodowego oraz coraz bardziej ograniczone możliwości zaspokajania przez Rosję rosnących potrzeb Indii (wysokie technologie, inwestycje, kooperacja przemysłowa) będą nieuchronnie prowadzić do dalszej erozji stosunków między nimi.

ANEKS

Współpraca wojskowo-techniczna Moskwy i Nowego Delhi

Rosyjsko-indyjska współpraca wojskowo-techniczna swoimi korzeniami sięga czasów zimnej wojny, kiedy to ZSRR był głównym dostawcą broni dla Indii. W momencie jego rozpadu 70% sprzętu indyjskich sił zbrojnych było produkcji sowieckiej. Kooperację tę kontynuowała posowiecka Rosja, dla której Indie stały się największym importerem broni, podczas gdy ona sama pozostawała najważniejszym dostawcą sprzętu dla nich.

Jeszcze w 2017 r. indyjska technika wojskowa w 70% bazowała na platformach rosyjskiej produkcji³⁰. W latach 1991–2019 FR przekazała Nowemu Delhi broń o wartości 70 mld dolarów, z czego 15 mld dolarów przypadało na lata 2017–2019. W 2019 r. sprzedała mu sprzęt wojskowy za ponad 4 mld dolarów, co stanowiło ok. 30% jej eksportu broni. Portfel indyjskich zamówień w Rosji opiewał w tamtym roku na 14 mld dolarów (prawie 30% wszystkich zamówień)³¹. W latach 2018–2021 miał zaś łączną wartość 14 mld dolarów³².

Indie były jedynym państwem, z którym Rosja realizowała dziesięcioletnie programy współpracy wojskowo-technicznej. Ich realizację nadzoruje specjalna międzyrządowa komisja, której współprzewodniczą ministrowie obrony. Obejmuje ona dwie grupy robocze i dziewięć podgrup. Została powołana w 2000 r. i spotyka się regularnie raz do roku³³.

Kooperacja wojskowa nie ogranicza się do eksportu rosyjskiej broni, ale obejmuje też jej produkcję na licencji w Indiach (myśliwce Su-30MKI, czołgi T-90, bojowe wozy piechoty BMP-2, automaty Kałasznikowa), a także jeden spektakularny przypadek wspólnego zaprojektowania i wytwarzania pocisków kierowanych morze–morze BrahMos. Od 2003 r. oba kraje organizują również raz do roku wspólne ćwiczenia wojskowe „Indra”³⁴.

³⁰ 70-летие дипломатических отношений России и Индии..., *op. cit.*, s. 31.

³¹ ВТС России в 2019 году, „Новый Обронный Заказ” nr 2/2020, s. 13.

³² Defexpo India-2022, Центр анализа мировой торговли оружием, armstrade.org, s. 1.

³³ Индийско-российское сотрудничество в области обороны, Ambasada Indii w Moskwie, indianembassy-moscow.gov.in.

³⁴ 70-летие дипломатических отношений России и Индии..., *op. cit.*, s. 16, 31.